

PIOTR CICHORACKI, JANUSZ MIERZWA

Akcja asystencyjna jednostek Wojska Polskiego w zachodniej części województwa Iwowskiego (czerwiec–lipiec 1933 r.)¹

Problematyka użycia formacji wojskowych w pacyfikowaniu masowych wystąpień ludności, do jakich doszło w pierwszej połowie lat trzydziestych na terenie II Rzeczypospolitej, jak dotąd nie doczekała się monograficznego ujęcia². Tymczasem w latach 1932–1933 doszło na terenie Rzeczypospolitej do co najmniej trzykrotnego zaangażowania jednostek Wojska Polskiego w podobne przedsięwzięcia na poważniejszą skalę. Jako taką należy rozumieć doraźne sformowanie oddzielnie dowodzonych grup pododdziałów, liczących co najmniej kilkuset żołnierzy. Celem tych działań było stłumienie „zbiorowych aktów gwałtu publicznego, zbrojnych wystąpień przeciwko państwu” i „bezpieczeństwu życia i całości mienia obywateli”³. W 1932 r. taka sytuacja miała miejsce dwukrotnie. Pierwszym chronologicznie

¹ Publikacja powstała w wyniku prac prowadzonych przy realizacji projektu badawczego „Oblicza buntu społecznego w II RP doby Wielkiego Kryzysu (1930–1935). Uwarunkowania, skala, konsekwencje”, finansowanego w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (edycja III, projekt nr 11H 13 0200 82).

² Można natomiast wskazać na ujęcie cząstkowe, niestanowiące jednak wydzielonego formalnie fragmentu większej całości, P. Cichoracki, *Polesie nieidylliczne. Zaburzenia porządku publicznego w województwie poleskim w latach trzydziestych XX wieku*, Łomianki 2007, s. 47–56; J. Mierzwa, *Starostowie Polski międzywojennej*, Kraków 2012, s. 447–451. Ze względu na genezę wypadków jako akcję nieco innego typu należy traktować udział wojska w akcji pacyfikacyjnej na terenie województw południowo-wschodnich w 1930 r. Najszerzej na ten temat w polskiej historiografii wypowiedział się ostatnio A. A. Ostanek, *Wydarzenia 1930 roku w Małopolsce Wschodniej a bezpieczeństwo II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2017, s. 122–132.

³ *Regulamin służby wewnętrznej*, cz. VIII: *Przepisy o udzielaniu pomocy wojskowej władzom cywilnym*, Warszawa 1925, s. 3.

wypadkiem było tzw. „powstanie leskie”⁴, drugim ruch zbrojny na pograniczu województw poleskiego i wołyńskiego⁵. Do trzeciej sytuacji o zblizonym charakterze doszło w czerwcu 1933 r. na tle wystąpień chłopskich w zachodnich powiatach województwa lwowskiego i właśnie tego epizodu dotyczy prezentowany materiał.

Wystąpienia mieszkańców wsi wskazanego terenu miały miejsce w dniach 19–24 czerwca⁶. Zostały one w mniejszym lub większym zakresie opisane w literaturze dotyczącej postaw ludności chłopskiej w pierwszej połowie lat trzydziestych, dlatego zbędne wydaje się odtwarzanie tu sekwencji tychże wypadków. Wystarczy zasygnalizować, że przełomowym momentem dla zaangażowania wojska w akcję asystencyjną wydają się wydarzenia z 22 czerwca 1933 r. w Grodzisku Dolnym (powiat Łańcut), kiedy to w wyniku starcia z tłumem zginęło dwóch policjantów. Od tego momentu temperatura nastrojów wśród chłopów zaczęła opadać, na co zapewne wpływ miała i obecność oddziałów wojskowych⁷.

W celu wsparcia organów odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa stworzono doraźną Grupę Asystencyjną (GA) „Łańcut” dowodzoną przez płk. dypl. Zygmunta Trzaskę-Durskiego, wówczas stojącego na czele 39 pp. Złożona była ona z różnych broni. Należy przy tym podkreślić, że oddziały nie były angażowane bezpośrednio do czynności o charakterze policyjnym. Nie uczestniczyły w rewizjach, zapewniając pośrednią asystę Policji Państwowej (PP) i wywierając nacisk moralny na ludność samą swoją obecnością. W akcji wykorzystane zostały zarówno piechota, kawaleria, jak i wojska techniczne (samochodowe). W ramach wsparcia wojskowego zastosowano również lotnictwo. Sięgnięto zapewne po maszyny jednej z eskadr 6 Pułku Lotniczego (p. lotn.), ponieważ jako miejsce stacjonowania wykorzystanych samolotów wskazany został Lwów. Trzy aparaty wystarowały 25 czerwca, a ich zadaniem było rozrzucenie ulotek nad terenem

⁴ Na temat udziału wojska w wypadkach: Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (dalej: AIPN) w Rzeszowie, IPN Rz 055/15, Likwidacja zajęć w powiecie Leskim, Lwów 1932. Ostatnio na ten temat wzmianka o objętości jednego akapitu ukazała się w popularnym, pozabawionym odwołań źródłowych, opracowaniu dotyczącym 22 Dywizji Piechoty Górskiej (DPG), P. Sulich, *22 Dywizja Piechoty Górskiej*, [Warszawa] 2018, s. 17.

⁵ Na temat udziału wojska w wypadkach: P. Cichoracki, *Polesie...*, s. 47–56.

⁶ Archiwum Narodowe w Krakowie (dalej: ANK), Prokuratura Sądu Okręgowego w Krakowie, 64, Kronika wydarzeń w związku z rozruchami chłopskimi, jakie zaistniały na terenie powiatów rzeszowskiego, łańcuckiego i przeworskiego w dniach od 20 do 24 VI 1933 r., k. 399–400.

⁷ Szerzej na temat zajęć w Galicji Środkowej w 1933 r.: *Historia chłopów polskich*, red. S. Ingłot, Wrocław 1992, s. 269–270; J. Hampel, *Stronictwo Ludowe i antysanacyjne wystąpienia chłopów powiatów ropczyckiego i dębickiego 1931–1939*, Kraków 1977; J. Borkowski *et al.*, *Zarys historii ruchu ludowego*, t. II: 1918–1939, Warszawa 1970, s. 379–380; J. Borkowski, *Postawa polityczna chłopów polskich w latach 1930–1935*, Warszawa 1970, s. 110–121.

objętym niepokojami. Były one sygnowane przez starostów i wzywały ludność do zachowania spokoju. Dzień użycia lotnictwa został wybrany o tyle celowo, że wypadł on w niedzielę, dzięki czemu ulotki miały dotrzeć do opuszczających świątynie po nabożeństwie⁸.

W sumie użyto 1120 żołnierzy⁹. Grupa Asystencyjna „Łańcut” miała do dyspozycji 229 koni, z czego 150 w 10 Pułku Strzelców Konnych (psk), 13 samochodów i doraźnie 3 samoloty. Można więc przyjąć, że było to największe zgrupowanie Wojska Polskiego, jakie zostało użyte w akcji asystencyjnej w pierwszej połowie lat trzydziestych¹⁰. W powiecie leskim użyto zapewne tylko pododdziałów 2 pułku strzelców podhalańskich (psp), natomiast na pograniczu polsko-wołyńskim mieszana grupa Korpusu Ochrony Pogranicza (KOP) i wojska liczyła około 600 żołnierzy. O skali sił zaangażowanych na terenie zachodniej części województwa lwowskiego w 1933 r. świadczy również to, że grupa płk. dypl. Zygmunta Trzaski-Durskiego była prawdopodobnie liczniejsza również od tych, które formowano doraźnie w 1924 r.¹¹ Te zaś były przecież stosowane w akcjach pościgowych, jakie prowadzono po poważnych sowieckich atakach dywersyjnych w województwach północno-wschodnich (ataki na Stołpce i pociągi w województwie nowogródzkim i poleskim). Miano więc wtedy do czynienia z przeciwnikiem jawnie występującym zbrojnie, zorganizowanym, wreszcie dowodzonym na modłę wojskową przez kadrowych oficerów sowieckich.

Odnieść można wrażenie, że doświadczenia 1932 r., jakie zebrano w sąsiadujących ze sobą powiatach koszyrskim (województwo poleskie) i kowelskim (województwo wołyńskie), miały wpływ zarówno na organizację samej Grupy Asystencyjnej „Łańcut”, jak i dowodzenia nią. Formacja użyta rok wcześniej na pograniczu Polesia i Wołynia tworzona była *ad hoc*, pododdziały ją tworzące włączano doń tylko z tego względu, że przebywały na poligonach położonych w obrębie obszarów objętych wypadkami. O chaosie towarzyszącym jej powoływaniu świadczy najlepiej to, że właściwie do

⁸ Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego we Lwowie (dalej: PAOL), f. 121, o. 2, e. 149, Sprawozdanie wojewody lwowskiego z przebiegu zajęć w zachodnich powiatach województwa lwowskiego w czerwcu 1933 r. z 12 VII 1933 r., k. 57v.

⁹ Liczba nie uwzględnia lotników 6 p. lotn. Nie można jej określić, ponieważ nieznanym jest typ (typy?) samolotów użytych w akcji.

¹⁰ Co ciekawe, w innym dokumencie wojewoda krakowski stał na stanowisku, że wojska w czasie omawianych zajęć nie użyto. Być może jednak to stwierdzenie odnosiło się wyłącznie do obszaru powiatu ropczyckiego. ANK, Prokuratura Sądu Apelacyjnego w Krakowie, 2, Pismo wojewody krakowskiego do Dyrektora Departamentu I Politycznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie w przedmiocie: Zajścia w powiecie ropczyckim, Nr BB.II-15/c/33, Kraków 4 VII 1933 r., k. 32.

¹¹ P. Cichoracki, *Stołpce – Lowcza – Leśna 1924. II Rzeczypospolita wobec najpoważniejszych incydentów zbrojnych w województwach północno-wschodnich*, Łomianki 2012, s. 78, 81, 177, 237.

końca nie ustalono formalnych relacji z odpowiednim dowództwem okręgu korpusu¹². Grupa Asystencyjna „Łańcut”, choć liczniejsza, stworzona została z pododdziałów mniejszej liczby jednostek, które miały swoje garnizony w najbliższym sąsiedztwie terenu, na jakim planowano działać. Po raz kolejny zastosowano lotnictwo, co wydaje się świadczyć o korzystnej ocenie jego użycia latem 1932 r. Tym razem miało ono nie tylko zadania rozpoznawcze, ale także propagandowe. Zwraca uwagę, że do objęcia funkcji dowódcy Grupy Asystencyjnej powołano oficera o dużym i różnorodnym doświadczeniu. Płk dypl. Trzaska-Durski w momencie formowania GA „Łańcut” był co prawda dowódcą piechoty, miał jednak bardzo świeżą praktykę na wyższych stanowiskach dowódczych. W pierwszej połowie 1933 r. sprawował w zastępstwie stanowisko dowódcy piechoty dywizyjnej i całej 24 Dywizji Piechoty (DP).

Prezentowane źródło wydaje się interesujące z kilku względów. Przede wszystkim ilustruje mechanizm organizacji grupy asystencyjnej oraz wprowadzenia jej do akcji w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa wewnętrznego. Odtwarza różnorodne formy jego zastosowania w podobnym wypadku. Stanowi wreszcie przyczynek do historii jednostek, których pododdziały zostały wykorzystane w akcji asystencyjnej. Sądząc na podstawie znanej wyżej podpisanym literatury, kwestie te nie są obecne w historiografii poświęconej międzywojennym dziejom tychże formacji¹³.

Publikowany dokument przechowywany jest w Archiwum Narodowym w Krakowie w zespole Prokuratury Sądu Okręgowego w Krakowie. Ujednolicono zapis miesięcy, stosując ich pełne nazwy. Uzupełnienia i uwagi do tekstu autorów opracowania umieszczono w nawiasach kwadratowych. Załączniki wymienione w dokumencie są zlokalizowane w tej samej jednostce archiwalnej, ale w teczce nie sąsiadują z nim.

¹² P. Cichoracki, *Polesie nieidylliczne...*, s. 50.

¹³ Z. Kubrak, *39 pułk piechoty*, Pruszków 1999, s. 8–21; L. Kukawski, *Historia pułku* [w:] *10 pułk strzelców konnych. Wielka Księga Kawalerii Polskiej 1918–1939*, Warszawa 2013, s. 30–43; J. Majka, *17 pułk piechoty*, Pruszków 1992, s. 14–21; A. A. Ostanek, *VI Lwowski Okręg Korpusu w dziejach wojskowości polskiej w latach 1921–1939*, Warszawa 2013.

1933, sierpień 10, Lwów – Pismo naczelnika Wydziału Bezpieczeństwa Urzędu Wojewódzkiego Lwowskiego do prokuratora Sądu Okręgowego w Tarnowie.

Do Pana Prokuratora Mariana Spólnika¹⁴ w Tarnowie.

Stosownie do życzenia przesyłam w załączeniu opracowanie dotyczące udziału i działalności wojskowych oddziałów asystencyjnych podczas akcji likwidacji rozruchów chłopskich w zachodnich powiatach województwa lwowskiego.

Za wojewodę
Sochański¹⁵

Naczelnik Wydziału [Bezpieczeństwa
Urzędu Wojewódzkiego Lwowskiego]

W związku z ostatnimi wypadkami na terenie zachodnich powiatów województwa lwowskiego użyte zostały w czasie od 21.6[.1933 r.] do 30.6[.1933 r.] – w myśl ustnego porozumienia się Pana Wojewody¹⁶ z Panem Dowódcą O[kręgu] K[orpusu] nr X¹⁷ – dla celów asystencyjnych następujące oddziały wojskowe:

Z 39 pp¹⁸.

D[owód]ca Grupy Asystencyjnej¹⁹ i szef Sztabu Grupy oraz 1 strzel[ec] od dnia 24 czerwca godz. 20.00.

Z 17 pp²⁰.

Od dnia 23 czerwca godz. 24.00 do dnia 29 czerwca godz. 12.00 baon asystencyjny w składzie: 9 oficerów, 15 podoficerów, 320 strz[elców], 21 koni.

¹⁴ Marian Spólnik (1890–1940): w 1933 r. prokurator Sądu Okręgowego w Tarnowie, oddelegowany do Rzeszowa w związku z zajściami w zachodniej części województwa lwowskiego.

¹⁵ Marian Sochański (1899–1954): od listopada 1931 r. do września 1933 r. naczelnik Wydziału Bezpieczeństwa Publicznego (Społeczno-Politycznego) w Urzędzie Wojewódzkim Lwowskim.

¹⁶ Władysław Belina-Prażmowski (1888–1938): od stycznia 1933 r. do kwietnia 1937 r. wojewoda lwowski.

¹⁷ Był nim Janusz Głuchowski (1888–1964): generał WP, od marca 1933 r. do października 1935 r. dowódca Okręgu Korpusu nr X.

¹⁸ 39 Pułk Piechoty stacjonował w Lubaczowie i Jarosławiu. Jego dowódcą w czerwcu 1933 r. był Zygmunt Trzaska-Durski (1895–1939): płk dypl., w l. 1914–1918 w Legionach Polskich (LP), a następnie II Korpusie Wschodnim. Od 9 V do 14 VI 1933 r. dowódca 24 DP, od 1934 dowódca piechoty dywizyjnej 22 DPG.

¹⁹ Dowódcą Grupy Asystencyjnej (Grupy Asystencyjnej „Łańcut”) był płk dypl. Zygmunt Trzaska-Durski.

²⁰ 17 Pułk Piechoty stacjonował w Rzeszowie. Jego dowódcą w czerwcu 1933 r. był płk Rudolf Kaleński (ur. 1886).

Od dnia 29 czerwca godz. 12 kompania asystencyjna w składzie: 5 oficerów, 7 podoficerów, 123 strz[elców], 9 koni.

Z 3 pp Leg.²¹

Od dnia 23 czerwca godz. 24.00 baon asystencyjny w składzie: 15 oficerów, 32 podoficerów, 539 strz[elców], 49 koni.

Z 10 psk²².

Od dnia 23 czerwca godz. 22.00 do dnia 26 czerwca godz. 20.00 szwadron w składzie: 6 oficerów, 119 strz[elców], 150 koni oraz 2 oficerów łącznikowych do dyspozycji Sztabu.

Z 10 Dyonu Samochodów²³.

Dnia 26 czerwca od godziny 1-szej do godz. 23.00 w składzie: 1 podoficer, 6 strz[elców], 3 samochody.

Z 6 Dyonu Samochodów²⁴.

Od dnia 25 czerwca godz. 24.00 kolumna w składzie: 1 oficer, 1 podoficer, 23 strz[elców], 10 samochodów.

Z plutonu Żandarmerii Jarosław.

Od dnia 24 czerwca godz. 8-ma do dnia 26 czerwca godz. 20.00 3 żandarmów.

Od dnia 26 czerwca godz. 8-ma do dn. 28 czerwca godz. 20.00 1 oficer, 3 żandarmów.

Od dnia 28 czerwca godz. 20.00 3 żandarmów.

Z 24 kompanii telegraficznej²⁵.

Od dnia 23 czerwca godz. 23.00 drużyna łączności w składzie 2 podoficerów, 7 strzelców.

Z 22 p[ułku] a[rtylerii] l[ekkiej]²⁶.

Od dnia 23 czerwca godz. 20.00 drużyna łączności w składzie 2 podoficerów, 13 kanonierów.

²¹ 3 Pułk Piechoty Legionów stacjonował w Jarosławiu. Jego dowódcą w czerwcu 1933 r. był płk Leon Grot (1890–1974): przed 1922 r. Machonbaum–Grot, w l. 1914–1917 w LP, od października 1929 r. do października 1935 r. dca 3 pp Leg.

²² 10 Pułk Strzelców Konnych stacjonował w Łańcutie. Jego dowódcą w czerwcu 1933 r. był ppłk Kazimierz Plisowski (1896–1962): w 1921 rotmistrz, od 1937 r. dowódca 2 Pułku Ułanów, z którym wyruszył na wojnę we wrześniu 1939 r., 9 IX 1939 r. objął dowództwo Suwalskiej BK, a 22 września Brygady Kawalerii „Plis”.

²³ Właściwie Kadra 10 Dywizjonu Samochodów. Oddział stacjonował w Przemyślu.

²⁴ 6 Dywizjon Samochodów stacjonował we Lwowie. Jego dowódcą w czerwcu 1933 r. był ppłk Władysław Damski.

²⁵ 24 kompania telegraficzna wchodziła w skład 24 DP. Stacjonowała w Jarosławiu.

²⁶ 22 pał stacjonował w Rzeszowie i Przemyślu. W czerwcu 1933 r. jego dowódcą był płk Roman Woll.

Oddziały te tworzyły Grupę Asystencyjną Łañcut pod dowództwem p[ł]ka dypł. Trzaski-Durskiego.

Przebieg akcji asystencyjnej poszczególnych oddziałów przedstawiał się następująco:

1) 17 pp.

17 pp sformował baon w składzie: 2 kompanie strzeleckie, 1 pluton karabinów maszynowych w stanie: 9 oficerów, 15 podoficerów, 302 strzelców, 21 koni.

23 czerwca

Po zaalarmowaniu pułku o godz. 12 kompania Szkoły Podchorążych Rezerwy wyjeżdża do Łañcuta i o godz. 13.00 przybywa do miejsca przeznaczenia.

24 czerwca

O godz. 13.00 reszta baonu wyrusza marszem podróźnym do m[iejscowości] Łañcut i o godz. 18.00 osiąga miejsce przeznaczenia. Kompania podchorążych asystuje przy rewizji w m. Rakszawa. Początek akcji – godz. 11.00, koniec 25 czerwca godz. 4.00.

25 czerwca

Postój w m[iejscowości] Łañcut.

26 czerwca

Batalion w pełnym składzie w związku z oddziałem policji prowadzi akcję w rejonie Czarnawski Las, Stobierna (asystuje przy przeszukiwaniu kompleksu leśnego od wschodniej lizjery²⁷ do m[iejscowości] Medynia Głogowska). Wymarsz o godz. 2.00, powrót samochodami o godz. 17.00. Kompania podchorążych zostaje na noc w m[iejscowości] Rzeszów.

27 czerwca

Batalion w pełnym składzie w związku z baonem 3 pp Leg[ionów]. Prowadzi akcję w kompleksie Brzoza Królewska – Brzoza Stadnicka. Baon wyruszył na samochodach przez Rzeszów, Sokołów do m[iejscowości] Trzeboś, skąd marszem pieszym osiągnął zachodni skraj wymienionego kompleksu leśnego. Po ukończeniu akcji nocował w m[iejscowości] Źołyńia. Początek akcji – godz. 5.00, koniec godz. 23.00.

28 czerwca

Baon w pełnym składzie prowadzi akcję w związku z baonem 3 pp Leg. i szwadronem 10 psk. Asystuje przy przeszukiwaniu kompleksu leśnego J.H.²⁸ Zmysłówka i m. Grodzisko. Nocuje w m. Grodzisko. Początek akcji – godz. 7.00, koniec godz. 21.00.

29 czerwca

²⁷ lizjera – pas graniczny, brzeg.

²⁸ J. H. – Jäger Haus (niem.) – leśniczówka [przyj. red.]

Postój w m. Grodzisko i dalszy ciąg asystencji przy rewizji. Odjazd kompanii podchorążych do stałego garnizonu o godz. 10.00. Z 17 pp pozostaje kompania w stanie: 5 oficerów, 7 podoficerów, 123 strzelców i 9 koni.

30 czerwca

Kompania 17 pp w związku z baonem 3 pp Leg. asystuje przy rewizji w m. Wierzawice. Początek akcji godz. 2.00, koniec akcji i odjazd do stałego garnizonu o godz. 14.00.

2) 3 pp Leg.

3 pp Leg. sformował baon²⁹ w składzie: 4 kompanie strzeleckie, 1 kompania km w stanie: 15 oficerów, 32 podoficerów, 519 strzelców, 49 koni.

23 czerwca

Po zaalarmowaniu pułku o godz. 12 1 kompania strzelecka wyjechała do m[iejscowości] Łañcut o godz. 16.00. Do miejsca przeznaczenia przybyła o godz. 18.00.

24 czerwca

O godz. 14.30 baon wyjechał do m[iejscowości] Przeworsk, dokąd przybył o godz. 15.00. O godz. 18 dołączyła do baonu kompania strzelecka, wysłana dnia poprzedniego do Łañcuta.

25 i 26 czerwca

Postój w m[iejscowości] Przeworsk do godz. 21.00. O godz. 21.00 26 czerwca odjazd i nocleg w m. Leżajsk.

27 czerwca

Baon asystuje przy rewizji w m[iejscowości] Leżajsk–Wierzawice–Giedlarowa i przeszukiwaniu Lasówka zachód od m[iejscowości] Leżajsk i lesistych jarów na północnym wschodzie od m[iejscowości] Grodzisko. Nocleg w m[iejscowości] Giedlarowa. Początek akcji godz. 4.00, koniec godz. 19.00.

28 czerwca

Baon asystuje w związku z baonem 17 pp przy rewizji w m[iejscowości] Grodzisko. Wyrusza z m[iejscowości] Giedlarowa, przechodzi pas między torem kolejowym a m[iejscowością] Grodzisko. Nocuje w m. Grodzisko. Początek akcji godz. 5.00, koniec godz. 19.00.

29 czerwca

Postój w m. Grodzisko i asystencja przy dalszej rewizji.

30 czerwca

Baon w związku z kompanią 17 pp asystuje przy rewizji w m[iejscowości] Wierzawice i maszeruje do stacji Leżajsk, skąd jedzie do m[iejscowości]

²⁹ Dowódcą baonu 3 pp Legionów użytego w opisywanej akcji asystencyjnej był kpt. Józef Bieniek (1897–1941): w 1933 kpt. WP, w latach 1914–17 żołnierz LP; na początku lat trzydziestych – komendant przysposobienia wojskowego w 3 pp Leg., a pod koniec lat trzydziestych – dowódca baonu w 39 pp.

Łańcut. Jedna kompania strzelecka zwolniona z asystencji wraca marszem podróżnym do stałego garnizonu.

3) 10 psk

10 psk sformował początkowo szwadron asystencyjny w składzie: 6 oficerów, 119 strzelców i 150 koni.

21 czerwca

Po zaalarmowaniu pułku wyrusza szwadron asystencyjny o godz. 15.00 do m. Podzwierzyniec. Powrót o godz. 21.00.

24 czerwca

Po zaalarmowaniu pułku o godz. 11.00 wyrusza szwadron asystencyjny w marsz po osi Łańcut – Markowa – Przeworsk – Łańcut. Powrót o godz. 21.00.

26 czerwca

Szwadron asystencyjny wykonuje marsz po osi Łańcut – Wola Bliższa – Wola Dalsza – Dębina – Głuchów – Sonina – Wysoka – Tłoki – Łańcut. Powrót o godz. 16.00.

27 czerwca

Szwadron asystencyjny w stanie: 2 oficerów, 6 podoficerów, 39 strzelców, 56 koni maszeruje do m[iejscowości] Żołyń[a], gdzie pozostaje na nocleg razem z baonem 17 pp. Wymarsz o godz. 6.00, przyjazd godz. 10.

28 czerwca

Szwadron asystencyjny działa w związku z baonem 17 pp na jego skrzydłach podzielony na dwa plutony dla utrzymania łączności z baonem 3 pp Leg. na północy od lasu Zmysłówka, oraz z oddziałem policji działającym na południe od lasu Zmysłówka. Nocleg w m. Grodzisko. Początek akcji godz. 7.00, koniec godz. 21.00.

29 czerwca

O godz. 6.00 powrót szwadronu asystencyjnego do stałego garnizonu zniesienia dla 10 psk stanu pogotowia.

4) [6] Dy[wizj]on Samochodów³⁰

6 Dy[wizj]on Samochodów sformował kolumnę w składzie: 1 oficer, 1 podoficer, 23 strzelców, 10 samochodów.

26 czerwca

Po zaalarmowaniu Dy[wizj]onu o godz. 22.30 dnia 25 czerwca odjazd kolejką do m. Łańcut o godz. 1.00. Przybycie do miejsca przeznaczenia godz. 8.00. Po ukończeniu akcji 17 pp w rejonie m[iejscowości] Medynia

³⁰ Zapewne jedną z przyczyn wykorzystania samochodów wojskowych były przypadki blokowania przez protestujących przejazdu autobusów policyjnych. Zajścia w Nockowej na tym tle (19/20 VI 1933 r.) zakończyły się 6 zabitymi i 12 rannymi (z których 3 zmarło).

Głogowska przewozi kompanię podchorążych d. m. Rzeszów, a resztę baonu i oddział policji do m[iejscowości] Łańcut.

27 czerwca

Kolumna samochodowa przewozi w dwóch turach baon 17 pp i oddział policji przez Rzeszów–Sokołów do m[iejscowości] Trzeboś, aresztowanych z m[iejscowości] Giedlarowa i zaopatrzenie dla szwadronu 10 psk i baonu 17 pp, oddział policji w sile jednej kompanii do rejonu Korniaków–Białobrzegi.

28 czerwca

Przewozi aresztowanych i zaopatrzenie dla szwadronu 10 psk i baonu 17 pp.

29 i 30 czerwca

Postój i doprowadzanie maszyn do porządku. Poza tym dowóz wyżywienia i przewożenie drobnych oddziałów.

Przebieg akcji do dnia 15 czerwca godz. 3.00 jest podany według wiadomości uzyskanych od dowódców wymienionych oddziałów. Od chwili uruchomienia Sztabu Grupy Asystencyjnej (25 czerwca godz. 3.00) ściśle według danych Sztabu Grupy Asystencyjnej.

Ponadto Grupa Asystencyjna „Łańcut” współdziałała tylko jako asysta przy aresztowaniach i rewizjach dn[ia] 2 lipca 1933 (odpis załącznik 1.).

Wreszcie użyte były 3 samoloty, które w dniu 25 czerwca 1933 rozrzuciły ulotki (odpis zał. nr 2 i nr 3).

Archiwum Narodowe w Krakowie, Prokuratura Sądu Okręgowego w Krakowie, 64, k. 425–431, maszynopis.

[Załącznik nr 1]

[Rozkaz dowódcy Grupy Asystencyjnej „Łańcut” z 1 lipca 1933 r., godz. 11.30]

I. 2 VII godz. 2 rano rozpocznie się wykonanie akcji Łopuszka dla aresztowania agitatorów. Aresztowanie i rewizje prowadzi tylko policja: wojsko daje jedynie asystę stwarzając podstawę dla czynności policji. Użycie broni może nastąpić jedynie na wypadek zbrojnego napadu i na żądanie policji. Poza tym żadnych represji nie wolno stosować.

II. Wojsko otoczy miejscowość Łopuszka W[iel]K[a] zamykając wyjścia ze szczególnym uwzględnieniem dostępu do zalesionego rejonu na południe od m[iejscowości] Łopuszka W[iel]K[a]. Od północy wkroczy policja i wykona rewizję i aresztowania.

III. D[owód]ca baonu 3 pp Leg. – kpt. Bieniek. Baon 3 pp Leg. bez kompanii k[arabinów] m[aszynowych]. Oddział policji inspektora Kamali³¹.

³¹ Józef Kamala-Kurhański (1884–1941): podinspektor PP, od 1928 w komendzie wojewódzkiej PP w Warszawie, a następnie we Lwowie. Od grudnia 1934 komendant miejsca odosobnienia w Berezie Kartuskiej.

D[owód]ca Grupy Asystencyjnej Durski-Trzaska płk dypl.
Archiwum Narodowe w Krakowie, Prokuratura Sądu Okręgowego
w Krakowie, 64, k. 285, maszynopis.

[Załącznik nr 2]

[Pismo wojewody lwowskiego do Dowódcy Okręgu Korpusu nr VI we
Lwowie z 24 czerwca 1933]

Proszę o zarządzenie wysłania trzech samolotów w dniu 25-go czerwca
1932 [sic!] w godzinach rannych, względnie południowych, dla rozrzu-
cenia ulotek na terenie zachodnich powiatów Województwa Lwowskiego,
a w szczególności w okręgu przeworskim, łańcuckim, rzeszowskim. Wy-
dział Bezpieczeństwa tut. Urzędu Wojewódzkiego porozumie się we wła-
snym zakresie w krótkiej drodze z Panem Pułk[ownikiem] Dyplomowanym
Lepiarzem³², co do godzin użycia samolotów oraz trasy lotu.

Archiwum Narodowe w Krakowie, Prokuratura Sądu Okręgowego
w Krakowie, 64, k. 287, maszynopis.

[Załącznik nr 3]

[Meldunek z 25 VI 1933 r.]

Na podstawie trasy Nr 1 wyznaczonej przez Kierownictwo akcji samolot
dotarł do Kraczkowej, następnie wskutek idącej od zachodu burzy, zmuszo-
ny był skręcić na południe aż nad Błażową. Lotnik wszędzie widział wsie
puste, żadnych zgromadzeń nie zaobserwował. Ulotki zostały na trasie roz-
rzucone. [Trasa nr] 2. Lecąc według trasy wyznaczonej lotnik dotarł do Bud
Łańcuckich, dalej na zachód z powodu burzy nie leciał. Żadnych ruchów,
ani skupień ludzi nie zaobserwował, jedynie we wsiach koło kościołów małe
grupki. Ulotki rozrzucił. [Trasa nr] 3. Lecąc według wyznaczonej trasy do-
tarł lotnik do Leżajska rozrzucając po drodze ulotki. Żadnych ruchów nie
zaobserwował. Na zachód z powodu burzy nie leciał. Wracając, widział
duże zebranie ludzi na szosie w Medyce. 3[000?] – 4000 ulotek przywieźli
lotnicy z powrotem, gdyż reszty naznaczonej trasy nie zrobiono. Ulotki są
zdeponowane u oficera służbowego 6-go pułku lotniczego.

Archiwum Narodowe w Krakowie, Prokuratura Sądu Okręgowego
w Krakowie, 64, k. 289, maszynopis.

³² Właśc. ppłk dypl. Ludwik Lepiarz (1891–1937): od 18 VI 1932 do 28 III 1934 szef sztabu
DOK VI, złapany na szpiegostwie na rzecz Związku Sowieckiego – popełnił samobójstwo.

STRESZCZENIE

Piotr Cichoracki, Janusz Mierzwa, Akcja asystencyjna jednostek Wojska Polskiego w zachodniej części województwa lwowskiego (czerwiec–lipiec 1933)

Na prezentowane źródło składa się korespondencja władz administracji ogólnej z władzami wojskowymi dotycząca organizacji Grupy Asystencyjnej powołanej do życia pod koniec czerwca 1933 r. w związku z eskalacją niepokojów, do jakich doszło na tle sytuacji społeczno-politycznej w zachodnich powiatach województwa lwowskiego. Grupa ta miała charakter kombinowany i składała się z oddziałów piechoty, kawalerii, artylerii, wojsk samochodowych. Zaznaczyć należy, że do uśmierzenia niepokojów użyte zostało przez władze również lotnictwo. Dokumenty zawierają opis podjętych przez wojsko działań, jak również informacje pochodzące od lotników odbywających służbę nad obszarem ogarniętym zajściami. Omawiany przypadek był trzecim, gdy w latach 1932–1933 w służbie asystencyjnej dla likwidacji poważnych zaburzeń porządku publicznego użyto kilkusetosobowego zgrupowania złożonego z różnych rodzajów broni.

Słowa kluczowe: Druga Rzeczpospolita, Wojsko Polskie, działania asystencyjne, sytuacja w województwie lwowskim w 1933 r.

SUMMARY

Piotr Cichoracki, Janusz Mierzwa, Assistant action of Polish Army units in the western part of Lviv voivodeship (June–July 1933)

The source presented here consists of the correspondence between the general administration and military authorities concerning the organization of the Assistance Group, set up at the end of June 1933 in connection with the escalation of the unrest caused by the political and social situation in the western parts of Lviv voivodeship. The group was of mixed character and consisted of infantry, cavalry, artillery, and motor army units. We should stress that air force was also used by the authorities to quell the unrest. The documents contain a description of the actions taken by the army as well as the information coming from the pilots serving over the area where the incidents spread. The case discussed here was the third when in 1932–1933 in the assistance service a several hundred people group of various kinds of units was used to calm grave disturbances of the public order.

Keywords: Second Polish Republic, Polish Army, assistance actions, situation in the Lviv voivodeship in 1933

РЕЗЮМЕ

Петр Чихорацки, Януш Межва, Ассистирующие действия подразделений Войска Польского в западной части Львовского воеводства (июнь–июль 1933 г.)

Материалом для статьи послужила корреспонденция власти с военным командованием, касающаяся организации Ассистирующей Группы, созданной в конце июня 1933 г. в связи с эскалацией беспорядков, какие имели место быть на фоне общественно-политической ситуации в западных повятах Львовского воеводства. Эта группа имела смешанный характер и состояла из отрядов пехоты, кавалерии, артиллерии и автомобильных войск. Следует отметить, что для устранения беспорядков властями была использована в том числе и авиация. Документы содержат описание предпринятых властями действий и данные, взятые от работников авиации, которые проходили службу на территории, охваченной этими действиями. Исследуемый случай был уже третьим по счету, поскольку в 1932–1933 г. в рамках совместных действий военных и властей для ликвидации серьезных нарушений общественного порядка были использованы различным образом вооруженные группы, насчитывающие несколько сотен человек.

Ключевые слова: Вторая Речь Посполитая, совместные действия, ситуация во Львовском воеводстве 1933